

ULOGA OBRAZOVNIH AKTIVNOSTI U REHABILITACIJI ZATVORENIKA

Dežulović, Stella

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:751524>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**ULOGA OBRAZOVNIH AKTIVNOSTI U REHABILITACIJI
ZATVORENIKA**

STELLA DEŽULović

Split, 2023.

Odsjek za pedagogiju

**Preddiplomski dvopredmetni sveučilišni studij pedagogije i engleskog
jezika i književnosti**

**ULOGA OBRAZOVNIH AKTIVNOSTI U REHABILITACIJI
ZATVORENIKA**

Studentica:

Stella Dežulović

Mentorica:

prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić

Split, rujan 2023.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Teorijski okviri	5
2.1. Koncept cjeloživotnog obrazovanja	5
2.2. Penološka andragogija i obrazovanje u zatvoru	6
3. Obrazovanje zatvorenika u različitim zemljama	9
3.1. Međunarodni zakonski okviri	9
3.2. Obrazovanje zatvorenika u Republici Hrvatskoj	11
3.3. Obrazovanje zatvorenika u drugim zemljama	13
3.3.1. Švedska	14
3.3.2. Norveška	14
3.3.3. Ujedinjeno Kraljevstvo	15
3.3.4. Francuska	15
3.3.5. Španjolska	16
3.3.6. Sjedinjenje Američke Države	17
4. Istraživanja provedbe obrazovnih aktivnosti u zatvorskim sustavima	19
5. Zaključak	23
6. Literatura	24

1. Uvod

Zatvorski sustav ima ključnu ulogu u održavanju sigurnog društva i u rehabilitaciji zatvorenika. Kao što je koncept cjeloživotnog obrazovanja potreban ljudima kako bi napredovali u profesionalnim i osobnim aspektima svojih života, tako i obrazovanje u zatvoru utječe na rehabilitaciju i resocijalizaciju zatvorenika. Cilj resocijalizacije zatvorenika, koja kao jednu od aktivnosti uključuje i obrazovanje je omogućavanje stjecanja vještina i znanja koja će zatvorenicima pomoći u ponovnoj integraciji u društvo. Kompetencije koje stječu sudjelovanjem u obrazovnim aktivnostima uvelike im pomažu da se što bolje prilagode životu nakon izlaska iz zatvora, otkriju nove interese koje će ih činiti zapošljivima i omogućiti im odmak od svijeta kriminala. Iako uglavnom na obrazovanje gledamo kao nešto formalno, ono omogućava i lakše svakodnevno funkcioniranje, poboljšava komunikacijske sposobnosti i omogućava nama kao i zatvorenicima da budemo što aktivniji i vrijedniji članovi društva. U konceptu rehabilitacije zatvorenika, obrazovanje ima ulogu da im omogući zadovoljavanje obrazovnih potreba, lakšu prilagodbu društvu i razvijanju njihove kreativnosti i proširenja interesa kao i stjecanje pozitivne radne navike.

Predmet ovog rada je prikaz utjecaja obrazovnih aktivnosti na rehabilitaciju zatvorenika. Pri tome, polaznica je koncept cjeloživotnog obrazovanja i osnovne značajke obrazovanja odraslih. Nadalje, u radu je dan osvrt na penološku andragogiju čiji je cilj resocijalizacija i preodgoj zatvorenika kako bi se stvorilo bolje i uspješnije društvo i osnovne značajke obrazovanja u zatvoru. Prikazat će se međunarodni i domaći zakonski okviri, osnovne značajke obrazovanja u zatvoru u Republici Hrvatskoj i nekih zemalja u inozemstvu. U posljednjem dijelu rada fokus će biti na domaćim i inozemnim istraživanjima utjecaja obrazovanja u zatvoru.

2. Teorijski okviri

2.1. Koncept cjeloživotnog obrazovanja

Cjeloživotno obrazovanje jedno je od ključnih koncepata u društvu koje se neprestano razvija i evoluirala te je jedno od neizostavnih alata za uspješan osobni i profesionalni razvoj. Aktivnosti koje pridonose napretku vještina, znanja i kompetencija pojedinaca možemo nazvati cjeloživotnim učenjem. Kompetencije za cjeloživotno učenje važna su sastavnica svih obrazovnih programa i nužno je pripremati nastavnike za razvoj kompetencija za cjeloživotno učenje (Batarelo, 2007). Razvoj cjeloživotnog obrazovanja se prepoznaje kao značajan koncept u teorijskim okvirima obrazovanja odraslih, a europske obrazovne politike cjeloživotno učenje prepoznaju kao način za suočavanje s brojnim ekonomskim i demografskim izazovima (Balajić i Batarelo Kokić, 2022). Prema Knowlesu i sur. (1973) obrazovanje se odraslih od konvencionalnog obrazovanja razlikuje po tome što se učenici trebaju prilagođavati već postojećem kurikulumu, dok se u obrazovanju odraslih kurikulum gradi prema njihovim željama i potrebama. Njihovo učenje započinje od iskustva. Odrasli su motivirani za učenje zbog svojih želja i potreba koje će učenjem ostvariti, a učenje im je usmjereno na život (Knowles i sur., 1973). Odrasli mogu učiti na različite načine, baš kao i djeca i adolescenti; mogu učiti u školi (formalno obrazovanje), kroz iskustva (neformalno obrazovanje) ili podučavajući sami sebe (samoobrazovanje). Naučeno može biti važno za svakodnevicu ili specifično za njihov posao (Vekić, 2015). Obrazovanje odraslih jedno je od ključnih značajki za napredak u društvu, neovisno o njihovom prijašnjem obrazovanju, ljudi imaju priliku usavršiti se u raznim poljima interesa.

U Hrvatskoj je normativni okvir obrazovanja odraslih kao dijela obrazovnog sustava u RH postavljen Zakonom o obrazovanju odraslih iz 2007. godine (Matković i Jaklin, 2021). Daljnji razvoj obrazovanja odraslih se prema Zakonu o obrazovanju odraslih Republike Hrvatske iz 2021. godine (NN 144/2021), dodatno vezuje uz cjeloživotno obrazovanje i stjecanje i razvoj ključnih kompetencija pojedinca te usvajanje znanja i vještina kako bi se stekli potrebni ishodi učenja i kvalifikacije. Također u istom zakonu navedeno je da se obrazovanje odraslih temelji na osnovama cjeloživotnog učenja; prava na obrazovanje; slobodnog izbora vrste i načina obrazovanja te uključivosti i dostupnosti.

2.2. Penološka andragogija i obrazovanje u zatvoru

Andragogija je kao znanstvena disciplina u Hrvatskoj službeno smještena na listu znanstvenih disciplina u znanstvenom polju pedagogije, a prema suvremenim gledanjima, andragogija je u svom najširem smislu teorija obrazovanja odraslih (Matijević, 2011). Penološka andragogija je prema Hrvatskoj enciklopediji: „poddisciplina andragogije usmjerena na preodgoj i resocijalizaciju osoba pravomoćno osuđenih za kaznena djela te smještenih u različite odgojno-popravne i kaznene ustanove. Sadržaj i metode zatvorskoga tretmana ovise o pojedincu, djelu koje je počinio, društvenoj uvjetovanosti te okolnostima u kojima se izdržava kazna“ (Hrvatska enciklopedija, 2021). Cilj resocijalizacije je zatvorenika, koji je odslužio kaznu i izašao iz zatvora, naučiti kako se uklopiti i ponovno postati koristan dio svoje obiteljske i šire socijalne zajednice (Jukić i Sabljo, 2017). Predmet penološke andragogije razlikuje se od predmeta opće andragogije jer prema Ogrizoviću (1956) djeluje na reedukaciju odraslih, koji su se ogriješili prema društvu, članovima društvene zajednice, društvenoj i privatnoj imovini, prema životu ljudi. Kao što navodi Ogrizović (1956), penološka andragogija ima za cilj pomoći zatvorenicima da tijekom razdoblja izdržavanja svoje kazne osnaže svoju volju, težnju, smisao i sposobnost za bolji život nakon izlaska iz zatvora. To uključuje podučavanje vještina, vrijednosti i ponašanja koje im mogu biti od pomoći da se uklope u društvo kada budu pušteni. Također ih potiče da svojim radom i djelovanjem te sudjelovanjem u društvenim aktivnostima doprinose društvu. U promišljanju o nastavnim principima koji se koriste u zatvorskom okruženju, naglašava se važnost andragoškog pristupa usmjerenog na učenika, a kako bi bolje razumjeli svoje živote i mogućnosti koje imaju u zatvorskim uvjetima (Novek, 2019).

Da bi netko promijenio svoje ponašanje i postao bolja osoba, odnosno kako bi resocijalizacija bila uspješna, trebaju se usvojiti pozitivne radne navike koje će im pomoći odmaknuti se od kriminalnih aktivnosti te ih uz profesionalno osposobljavanje naučiti raditi korisne stvari za sebe i zajednicu (Jukić i Sabljo, 2017). Jukić i Sabljo (2017; prema Macanoviću i Nadareviću, 2014) također navode da obrazovanje, kao oruđe resocijalizacije, ima tri zadaće: kompenzacijsku koja zatvorenicima pruža zadovoljavanje neostvarenih obrazovnih potreba; adaptacijsku koja omogućuje pojedincu lakšu prilagodbu na život u zatvoru, te razvojnu koja potiče ostvarivanje kreativnih potencijala pojedinca. U penalnim se institucijama provodi psihosocijalna dijagnostika osuđenih lica kako bi se organizirao proces

reedukacije i resocijalizacije. Macanović i Nadarević (2014) tvrde da je resocijalizacija pravo zatvorenika na lakše izdržavanje kazne, a ne obaveza društva, države ili cilj kažnjavanja; odnosno resocijalizacija jest samo sadržaj izvršenja kazne. Resocijalizacija im pomaže da se lakše prilagode i uključe u društvu kao i da mu pridonose.

Suvremeni pristupi obrazovanju i resocijalizaciji temelj su za osmišljavanje programa izvršavanja kazne. Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora donosi upravitelj zatvora kako bi se ispunila svrha izvršavanja kazne zatvora, kojim se utvrđuje: smještaj na odjel, rad, korištenje slobodnog vremena, posebni postupci koji uključuju obvezno liječenje od ovisnosti, socijalnu, psihološku i psihijatrijsku pomoć te skupni i pojedinačni rad, strukovno usavršavanje i izobrazbu, dodir s vanjskim svijetom, pogodnosti, posebne mjere sigurnosti i program pripreme za otpust te pomoći nakon otpusta (MP, 2014). Obrazovanje u zatvorima omogućuje zatvorenicima osobni i profesionalni razvoj te smanjuje šansu recidivizma. Također, pruža im mogućnost da se nakon izvršenja kazne lakše integriraju u društvo i pronađu poslovne prilike. Obrazovanje zatvorenika odvija se u zatvoru ili ukoliko zatvorske mogućnosti ili zakon dopuštaju izvan njega, a u njemu sudjeluju zatvorenici (Vukalović, 2020). Jovanić i Petrović (2017) kažu da profesionalno osposobljavanje koje poboljšava vještine, i od značaja je za odrađivanje određenog posla utječe na smanjenje recidivizma. Szifris i sur. (2018) smatraju obrazovanje sredstvom pristupa tržištu rada zatvorenicima te im omogućava kvalifikacije i vještine potrebne za uspješno zaposlenje, pri čemu stjecanje kvalifikacija razvija samopouzdanje kod zatvorenika te im služi kao potvrda da su osobe sposobne za rad i učenje te isto tako i sposobne za rad u budućnosti.

Obrazovni ciklusi razlikuju se u pojedinim nacionalnim zatvorskim sustavima, a vezuju se uz vrstu zatvora i duljinu trajanja kazne zatvora (Becker-Pestka, 2017). Kako bi obrazovanje u zatvorima bilo uspješno, potrebno ga je individualizirati. Pažnja, prijašnje obrazovanje, inteligencija, pamćenje i karakter samo su neki od čimbenika posebnih za svakog pojedinca koji utječu na uspješnost njegovog obrazovanja. Osim toga, motivacija zatvorenika jedno je od najbitnijih stvari koje će utjecati na buduće ponašanje (Jovanić i Petrović, 2017). No prema Andonovu (2013), zatvoreniku na izdržavanju kazne, brojni faktori i prethodno zadani uvjeti utječu na provedbu programa zatvorskog obrazovanja. Uspješnost programa ovisi najviše o samome zatvoreniku, njegovu trudu i radu, samokritičnosti, odnosu prema obrazovanju, karakteru i osobnosti, a pogotovo u slučajevima dužeg izdržavanja kazne gdje resocijalizacija nije česta, a zatvorenici su uvijek prepušteni

sami sebi (Andonov, 2013). Kao što navodi Vacca (2004) obrazovne aktivnosti u zatvoru pozitivno utječu na zatvorenike. Tijekom odsluživanja kazne, brojni sudjeluju u edukacijskim aktivnostima kako bi naučili nove stvari, stekli nove vještine i pozitivnije navike. Pomoću tih novih znanja lakše pronalaze posao, unaprjeđuju društvene vještine, ali i one osnovne, koje zatvorenici često nemaju, poput čitanja, pisanja i računanja.

3. Obrazovanje zatvorenika u različitim zemljama

3.1. Međunarodni zakonski okviri

Osnovna načela postupanja sa zatvorenicima vezuju se uz opća ljudska prava, a Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima su smjernice koje je prihvatila Generalna skupština Ujedinjenih naroda (MPU, 2015) koja pružaju niz smjernica po kojima bi se zatvorenike trebalo tretirati s dostojanstvom i osiguravati njihova ljudska prava. Smjernice u 122 pravila uključuju pitanja poput zdravstvene skrbi, obrazovanja, prehrane, rada u zatvoru i brojne druge. U nastavku su opisana ona pravila koja opisuju zatvorske regulacije obrazovanja. Pravilo 4. nalaže da zatvorske uprave i druga nadležna tijela trebaju osiguravati obrazovanje, strukovno osposobljavanje i rad i druge primjerene i raspoložive oblike pomoći. Također se nalaže da bi se takve aktivnosti i usluge trebale provoditi u skladu s postupanjem sa zatvorenicima na individualnoj osnovi (MPU, 2015). Pravilo 64. Standardnih minimalnih pravila za postupanje sa zatvorenicima bi trebalo zatvorima osigurati knjižnicu namijenjenu svim zatvorenicima s knjigama zabavnog i obrazovnog sadržaja, te poticati zatvorenike da je što više koriste (MPU, 2015). U dijelu Pravilnika koji se osvrće na obrazovanje i rekreaciju prema pravilima 104. i 105. navodi se da je obrazovanje nepismenih i mladih zatvorenika obavezno i mora biti pogotovo sagledavano od strane državne uprave, ali i da je potrebno osigurati mogućnost nastavka obrazovanja za one koji to žele iskoristiti. Također, koliko je to moguće, da obrazovanje bude preuzeto iz državnog obrazovnog sustava te koncipirano tako da ga mogu nastaviti i nakon izlaska iz zatvora (MPU, 2015). Prema pravilu 105. rekreativne i kulturne aktivnosti moraju biti omogućene u zatvoru na korist psihičkog i tjelesnog zdravlja zatvorenika (MPU, 2015).

Gotovo su u svim zemljama Europske Unije prisutni neki oblici obrazovanja u zatvoru, sigurno je da oni variraju od države do države. Svaka zemlja ima svoje zakone i propise koji reguliraju zatvorski sustav. Međutim, postoje neka pravila, zajednički principi i smjernice koje se primjenjuju u zemljama Europske Unije, a oni su opisani u Europskim zatvorskim pravilima. U članku 28. Europskih zatvorskih pravila (Council of Europe, 2006) obrazovanje je zatvorenika također proučeno i opisano kao i u Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (MPU, 2015). Europska zatvorska pravila nalažu da će svaki zatvor nastojati ponuditi svojim zatvorenicima što je moguće obuhvatnije i zadovoljavajuće obrazovne programe koji će uzimajući u obzir njihove težnje i zadovoljavati njihove potrebe. Naglasak se stavlja na one osobe koje nemaju osnovno

ni strukovno obrazovanje, one s potrebama pismenosti i računanja te obrazovanju mladih zatvorenika i onih s posebnim potrebama. Sudjelovanjem u obrazovanju zatvorenici neće biti u nepovoljnijem položaju financijski ili na bilo koji drugi način, te će se obrazovanje smatrati jednako važnim kao i rad u zatvorskom režimu (Council of Europe, 2006). Kao i u Standardnim minimalnim pravilima (MPU, 2015) zatvori trebaju imati knjižnicu opskrbljenu sa što više knjiga i drugih medija. Koliko to bude moguće, obrazovanje zatvorenika će biti integrirano u obrazovni sustav i sustav strukovnog osposobljavanja zemlje kako bi nakon završetka kazne mogli nastaviti obrazovanje ili strukovno osposobljavanje, a samo će se obrazovanje i osposobljavanje odvijati pod pokroviteljstvom vanjskih obrazovnih institucija (Council of Europe, 2006). U istom se pravilniku u članku 106. spominje obrazovanje osuđenika. U njemu je naglašeno da će ključni dio režima za sve osuđene zatvorenike biti sustavni programi obrazovanja, uključujući obuku vještina kako bi se poboljšala razina obrazovanja zatvorenika i njihovi izgledi za vođenje odgovornog života bez kriminala. Osuđeni zatvorenici će se poticati da sudjeluju u obrazovnim programima koji će biti prilagođeni predviđenim trajanjem njihova boravka u zatvoru (Council of Europe, 2006).

Tijekom posljednja tri desetljeća Preporuke Vijeća Europe napisane 1989. godine bile su vodilja i glavna referentna točka o vođenju zatvorskog obrazovanja. Europris (Europska organizacija za zatvorske i penalne sustave), osnovana od strane Europske Unije, preporučila je da spomenuta pravila iz 1989. godine prođu kroz reviziju i 2019. godine to je i učinjeno (Europris, 2019). Stručna skupina za zatvorsko obrazovanje donijela je promjene u nekim pravilima (King, 2019). Kako bi ostvarili potpuni obrazovni potencijal, zatvorenici moraju imati omogućene brojne pristupe obrazovanju; predmete u učionicama, informatičku tehnologiju, kreativne i kulturne aktivnosti, tjelesni odgoj te opremljene knjižnice. Kako bi se osobe u zatvoru razvile društveno, ekonomski i kulturno potrebno je da obrazovanje u zatvoru bude usporedivo s onim koje se pruža van zatvora i nadgledano od zatvorskih vlasti, pravosudne agencije i vanjskih partnera. Kreativne i kulturne aktivnosti važne su za razvoj komunikacijskih vještina, samopouzdanja i samopoštovanja, a praktične životne vještine za lakše svakodnevno funkcioniranje i lakšu integraciju u vanjski svijet. Oni koji imaju poteškoće u čitanju ili pisanju ili imaju posebne potrebe trebaju dobivati veću posvećenost nastavnika. Mogućnosti obuke za zatvorenike trebale bi se i dalje unaprjeđivati pomoću suradnje s vanjskim agencijama, a trebaju se i poduzeti mjere da im obrazovanje bude omogućeno i nakon izlaska iz zatvora (King, 2019). Ove preporuke predstavljaju čvrsta

načela za budućnost obrazovanja u zatvorima, ali još uvijek smatraju da su buduća istraživanja i napredci neophodni. Nadaju se da će kritičkim promišljanjem, novim istraživanjima, slušanjem potreba onih o kojima skrbe, poticanjem razvoja njihovih sposobnosti i horizonata „njegovati obrazovnu oazu usred često sušnog krajolika zatvora“ (King, 2019, str. 30).

3.2. Obrazovanje zatvorenika u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj kazne zatvora duže od 6 mjeseci izrečene u kaznenom postupku izvršavaju se u 7 kaznionica koje mogu biti otvorenog, poluotvorenog i zatvorenog tipa, a kazne koje su kraće od 6 mjeseci, mjere pritvora, kazne izrečene u prekršajnom postupku ili one koje zamjenjuju novčanu kaznu izvršavaju se u 14 zatvora u državi. Zatvorsko osoblje osigurava da zatvor bude sigurno mjesto kako za zatvorenike tako i za cijelo osoblje tog zatvora. Njihova je uloga da od prvog dana dolaska u zatvor, počinju pripremati zatvorenike na život na slobodi. Kako bi im reintegracija u društvo bila lakša, postoji potreba da se dani provedeni u zatvoru ispune različitim aktivnostima poput obrazovanja, različitih aktivnosti, tretmana i prilika za rad. U zatvorima je zaposleno tretmansko osoblje različitih struka, koje ima ulogu u obrazovnim aktivnostima. Sa zatvorenicima u zatvorima rade socijalni pedagozi, pedagozi, socijalni radnici, psiholozi, profesori društvenih, prirodnih, tehničkih predmeta, profesori tjelesne kulture, jezika, književnosti, glazbene i likovne umjetnosti, učitelji te vjeroučitelji i teolozi. Tijekom izvršavanja zatvorske kazne, zatvorenici imaju pravo na izobrazbu koja se organizira u samom zatvoru ili izvan njega. Osim opismenjavanja i osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja dostupna su im i osposobljavanja za razne struke poput ugostiteljstva, obrade drva ili metala te tečajevi za građevinu, tekstil i informatičke vještine (Babić i sur., 2006).

Zakon o izvršavanju kazne zatvora - ZIKZ (NN 14/21) propis je stožera po kojem su određena pravila za izvršavanje kazni punoljetnih osoba u Republici Hrvatskoj, a provodi ga hrvatski zatvorski sustav. Svrha izvršavanja zatvorske kazne prema ZIKZ-u jest „uz čovječno postupanje i poštivanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi zaštiti društvene zajednice“ (NN 14/21). Prema članku 30. istog zakona o stručnom nadzoru u zatvorskom sustavu, Ministarstvo obrazovanja provodi obrazovne aktivnosti s osobama na izdržavanju kazne. U članku 99. navedeno jest da zatvor prema svojim mogućnostima organizira osnovno obrazovanje odraslih za one koji ga nemaju;

nadalje u skladu s mogućnostima za zatvorenike se organizira i srednjoškolsko obrazovanje, osposobljavanja, prekvalifikacije i usavršavanja zatvorenika koji poštivanju opće propise iz područja obrazovanja. Članak 100. ZIKZ-a (NN 14/21) govori o vrstama obrazovanja te nalaže da se programom izvršavanja određuje vrsta i razina obrazovanja kojoj zatvorenik ima pravo pristupiti sukladno sa mogućnostima zatvora te sposobnostima i sklonostima zatvorenika. Ukoliko sigurnosni razlozi to dopuštaju, zatvorenici mogu sudjelovati u visokom obrazovanju na vlastiti trošak, a nakon završene bilo koje vrste obrazovanja dobivaju svjedodžbu iz koje ne smije biti vidljivo da je stečena u zatvoru.

Brojem službeno odobrenih programa i mogućnostima zatvora ograničena je mogućnost odabira za područje osposobljavanja za osnovne poslove i srednjoškolsko obrazovanje. Tijekom 2021. godine u obrazovne programe upisalo se 219 zatvorenika i maloljetnika, a 140 ih je programe uspješno završilo, dok je 19 zatvorenika i maloljetnika prekinulo upisani program obrazovanja (MPU, 2022). Prema Andonovu (2013), ZIKZ je u pravilu kvalitetno napisan, ali njegova primjena u zatvorima se uvelike razlikuje, a razlog je nesklad između postavljenih načela u zakonu i njihove primjene u praksi. Do toga dolazi zbog prenapučenosti hrvatskih zatvora, nerazumijevanja određenih odredbi, nedorečenosti pojedinih odredbi kao i zbog nedovoljne pažnje zatvorskog sustava pri primjeni određenih odredaba. Prema pravilniku o tretmanu zatvorenika o obrazovanju u zatvoru (NN 123/2021) navedeno je u člancima 24. i 25. da obrazovanje odraslih treba biti provedeno u skladu s općim propisima za obrazovanje odraslih te ih mogu provoditi ustanove usmjerene na obrazovanje odraslih i vanjski suradnici, osim u iznimnim okolnostima u kojima ih provode državni službenici zatvora. Ukoliko dođe do interesa zatvorenika za neku vrstu obrazovanja koju nije moguće provesti formalno, organizirati će se tečajevi znanja i vještina. Ukoliko im nije propisano u programu izvršavanja da moraju sudjelovati u obrazovanju, prema svojim željama mogu se i sami uključiti.

Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022) objavilo je *Izvešće o stanju i radu kaznionica zatvora i odgojnih zavoda za 2021. godinu* u kojem se definiraju uloge centara za izobrazbu. Centar za izobrazbu ustrojen je kako bi pomogao u obučavanju ljudi koji rade u zatvorima i uredima za probaciju. Nalaze se izvan sjedišta Ministarstva pravosuđa i uprave, a cilj je centra osigurati da ti zaposlenici uvijek imaju najnovija znanja i vještine kako bi što bolje obavljali svoj posao (MPU, 2022). Prema Izvešću o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu (MPU, 2022), struktura zatvorenika i maloljetnika s obzirom na

stupanj naobrazbe 2021. je bila takva da su 1302 zatvorenika sa završenom srednjom ili obrtničkom školom; 666 sa završenom osnovnom školom; 259 sa nezavršenom osnovnom školom; 108 imaju nezavršenu srednju ili obrtničku školu; 78 imaju završenu visoku školu; 53 imaju završenu višu školu; 32 nemaju školsku izobrazbu; 9 ih ne zna pisati, čitati niti poznaju osnovne računske operacije; dok njih 5 ne spadaju ni u jednu od ovih kategorija.

U istom se izvješću navodi da se obrazovanje odvija u zatvoru i izvan njega sukladno propisima, a samo se obrazovanje odnosi na završavanje osnovne škole, srednjoškolsko obrazovanje, prekvalifikacije, osposobljavanja, usavršavanja. Programom izvršavanja se određuje vrsta obrazovanja koju će zatvorenik pohađati, a ovisi i o njegovima sposobnostima, sklonostima, prijašnjem znanju, duljini trajanja kazne, ali i o mogućnostima zatvora. Zatvorenike se potiče na sudjelovanje u obrazovanju kako bi se kasnije što lakše integrirali u društvo. Obrazovanje se odvija u skladu s pravilima vanjskih obrazovnih ustanova. U samim zatvorima dostupna su osposobljavanja za neka zanimanja, a ukoliko će sami snositi trošak više i visoko obrazovanje im može biti dostupno (MPU, 2022).

Posebni programi tretmana i edukativno-razvojni programi imaju cilj smanjenja rizika recidivizma s posebnim skupinama zatvorenika (ovisnici o drogama i/ili o alkoholu, nasilni delikventi, seksualni delikventi itd.). Ovi se programi provode u grupama, a uz njih su dostupni i edukativno-razvojni programi kako bi zatvorenici stekli nova znanja i vještine kako bi unaprijedili kvalitetu života i sposobnosti rješavanja problema te se lakše resocijalizirali. Broj zatvorenika se koji sudjeluju u ovim programima s godinama smanjuje, prvenstveno jer su oni koji izdržavaju duže zatvorske kazne već te programe prošli, ali i zbog posljedica pandemije COVID-19 (MPU, 2022).

3.3. Obrazovanje zatvorenika u drugim zemljama

S ciljem razumijevanja utjecaja obrazovnih aktivnosti na dobrobit i perspektive zatvorenika dan je prikaz osnovnih značajki provedbe obrazovanja u zatvorskim sustavima u odabranim zemljama. U daljem tekstu dan je kratki prikaz dobre prakse obrazovanja zatvorenika u Švedskoj, Norveškoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Francuskoj, Španjolskoj i Sjedinjenim Američkim Državama.

3.3.1. Švedska

Obrazovanje u švedskim zatvorima organizirano je od strane raznih obrazovnih ustanova; pučkih srednjih škola, dopisnih tečajeva, općinskih vlasti obrazovanja za odrasle, studijskih usluga i privatnih obrazovnih tvrtki. Sudjelovanje je dobrovoljno, a prioritet se daje zatvorenicima koji imaju potrebu za osnovnim obrazovanjem, ali organizirati je moguće i više srednje obrazovanje, strukovno obrazovanje, visoko obrazovanje i razne tečajeve poput roditeljskog tečaja (Nordic Prison Education, 2005). Švedski centar za učenje financira i pruža formalno opće obrazovanje u švedskim penalnim ustanovama, a započeo je s radom 2003. godine. Strukovno je obrazovanje organizirano od strane Agencije za tržište rada, a neformalno učenje organizira svaki zatvor pojedinačno pa se tako razlikuje od ustanove do ustanove. U svakom zatvoru postoji po jedan Centar za učenje koji ima zaposlene nastavnike obrazovane za pružanje osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, dok su im dodatni tečajevi dostupni preko mrežnog centra. Obrazovanje koje su započeli preko Centra za učenje u jednom zatvoru mogu zbog eventualnog premještaja nastaviti u drugom zatvoru ili ukoliko su pušteni na slobodu, na slobodi (The Learning Centre, 2012).

3.3.2. Norveška

Jedan od osnovnih principa norveških zatvora vezanih za obrazovanje zatvorenika govori da zatvorenici trebaju imati ista prava na sve socijalne službe kao i ostali stanovnici Norveške, pa tako i na obrazovanje (Lunde, 2004). Obrazovanje u zatvorima omogućeno im je kako bi njihov život nalikovao životu na slobodi što je moguće više, a na taj način se osigurava uspješan povratak zatvorenika u društvo (Lunde, 2004). Evaluacija obrazovanja u norveškim zatvorima za rezultat ima smjernice za provedbu edukacije u zatvorima. Obrazovni sadržaji trebali bi biti raznovrsniji i uključivati praksu kao i rad u zatvoru. Trajno zaposleni profesori upotrebljavati će metode za učenje odraslih i individualizirati programe prema potrebama zatvorenika (Lunde, 2004). Manger i sur. (2019) su istraživali prepreke za sudjelovanje u obrazovnim aktivnostima koji se provode u norveškim zatvorima. Istraživanjem je utvrđeno da institucionalne prepreke uključuju nedovoljno praktičnih rješenja te nedostatak pristupa računalima i internetu. Neki zatvorenici koji su sudjelovali u istraživanju smatraju situacijskom preprekom to što im obrazovanje u tom trenutku u zatvoru nije potrebno, dok bi dispozicijske prepreke uključivale poteškoće u čitanju, pisanju, matematici i koncentraciji (Manger i sur., 2019).

3.3.3. Ujedinjeno Kraljevstvo

U Ujedinjenom Kraljevstvu, odvojeni zatvorski sustavi djeluju u tri jurisdikcije, odnosno u Engleskoj i Walesu, Škotskoj i Sjevernoj Irskoj. Tijekom izdržavanja zatvorske kazne u Ujedinjenom Kraljevstvu, zatvorenicima su dostupni tečajevi koji su individualizirani prema potrebama zatvorenika i koji im pomažu da steknu nove vještine poput čitanja, pisanja, upotrebe računala, računanja, izrade stolarije, strojarstva ili vrtlarstva (European Prison Observatory, 2014b). Tijekom 2014. godine nije bilo sredstava za visoko obrazovanje u zatvorima u UK, ali su zatvorenici bili u mogućnosti dobiti nacionalno priznate kvalifikacije poput GCSE (Opća svjedodžba o srednjem obrazovanju) ili NVQ (Nacionalna stručna kvalifikacija). Nacionalna služba za upravljanje prijestupnicima u Engleskoj i Walesu organizira večernju nastavu u svim zatvorima i potiče zatvorenike na pohađanje nastave. Upravitelji su u zatvorima odgovorni za procjenu zatvorenikovih potreba, te ih mogu osloboditi od radne obveze radi obrazovanja (European Prison Observatory, 2014b).

Prisoners' Education Trust (2022) je tijekom 2022. i 2023. godine nudio zatvorenicima 125 tečajeva na daljinu, a u organizaciju tečajeva bili su uključeni sektori zdravstva i socijalne skrbi. Uz provedbu obrazovnih aktivnosti, u zatvorskom sustavu se provode i istraživanja utjecaja obrazovanja na zatvorenike. Rezultati istraživanja iz 2018. godine pokazuju da je za zatvorenike koji su sudjelovali u obrazovanju dok su bili u zatvoru znatno manja vjerojatnost da će ponovo počiniti kazneno djelo u roku 12 mjeseci nakon otpuštanja iz zatvora (Ministry of Justice, 2018). Također, zatvorenici koji nisu sudjelovali u obrazovnim aktivnostima su u nešto manje od polovice slučajeva ponovo počinili zločin u prvih godinu dana po izlasku iz zatvora, a oni koji su se obrazovali u manjoj mjeri ponavljaju kazneno djelo (UK Parliament, 2022).

3.3.4. Francuska

U francuskim zatvorima, prema postojećim zakonskim odrednicama, svaki zatvorenik koji ima želju ili potrebu bi trebao imati mogućnost da sudjeluje u obrazovanju koje je jednaka onom u vanjskom svijetu (European Prison Observatory, 2014a). Ipak, zbog manjka resursa uvijek im je bilo omogućeno osnovno obrazovanje, za srednjoškolsko obrazovanje postajala je manja mogućnost, a visoko obrazovanje je bilo dostupno isključivo na daljinu. Obrazovanje u zatvoru pod okriljem je Ministarstva obrazovanja, a tečajeve uglavnom drže nastavnici koji su privremeno dodijeljeni tom zatvoru i to najčešće jedan nastavnik na 100 zatvorenika iako većina zatvorenika slabo govori francuski ili slabo čita. Brojne volonterske

udruge pružaju zatvorenicima poduke i tečajeve na daljinu, ali često zatvorenici sami moraju snositi troškove sudjelovanja (European Prison Observatory, 2014a).

Cramard i McLoughlin, (2011) u svom radu istražuju razvoj knjižnica i njihovu ulogu u francuskim zatvorima. Knjižnice su u njihovim zatvorima dostupne od sredine 19. stoljeća. Iako je početni cilj knjižnica bio da zatvorenici porade na svojoj kulturi, tijekom godina napravljeni su različiti programi koji pomažu reintegraciji zatvorenika u društvo nakon otpuštanja uključujući pristup sportovima, obukama za posao, javnim službama i obrazovanju. Volonteri, vanjske grupe i sami zatvori u knjižnicama organiziraju radionice koje potiču i one koji u knjižnicu ne bi došli sami od sebe da sudjeluju. Dostupne radionice poboljšavaju vještine pisanja nepismenih zatvorenika ili onih s niskom razinom formalnog obrazovanja, grupe za čitanje, rasprave, pripovijedanja. Prema ovom istraživanju, knjižnice u zatvorima ne utječu samo na jačanje kulture zatvorenika, već pridonose i njihovim moralnim i društvenim vrijednostima, obrazovanju i naposljetku uspješnijoj reintegraciji (Cramard i McLoughlin, 2011).

3.3.5. Španjolska

Prema Španjolskom zatvorskom sistemu utvrđena su načela koja govore da svaki zatvor treba imati organizirane obrazovne aktivnosti, pogotovo za mladež i nepismene te da se nastava koja se izvodi u ustanovama treba prilagoditi postojećim zakonima obrazovanja i strukovnog osposobljavanja (Spanish Prison System, 2005). Koordinacija i praćenje obrazovanja zatvorenika odvija se putem sporazuma o suradnji s Ministarstvima obrazovanja. Obrazovanje u zatvoru jedan je od važnijih dijelova zatvorskog tretmana usko povezanog s rehabilitacijom zatvorenika koje je uglavnom usredotočeno na najmlađe zatvorenike, one koji nisu naučili čitati i pisati, ranjive skupine i strane državljane koji ne znaju španjolski jezik. Obrazovanje koje im je ponuđeno u zatvoru jest prioritetno pismenost, srednjoškolski studiji, sveučilišni studiji, španjolski za strane državljane te učenje stranih jezika. U rad sa zatvorenicima je uključeno i Nacionalno sveučilište za obrazovanje na daljinu (Universidad Nacional de Educacion a Distancia), pa je tijekom boravka zatvoru moguće studirati u okviru postojećih programa navedenog sveučilišta (Spanish Prison System, 2005).

Novi razvoj tehnologije i dodatno ulaganje u online obrazovne sustave potaknuto je uvjetima tijekom pandemije bolesti COVID-19. Ovakav razvoj situacije zatvorenicima pruža

veću šansu za lakšu integraciju u društvo te poboljšava osobne vještine (Europris, 2022). Njihovi obrazovni programi imaju pozitivne vrijednosti koji nastoje podučiti zatvorenike poštovanju te prihvaćanju novog stila života temeljenom na povjerenju (Spanish Prison System, 2005).

3.3.6. Sjedinjenje Američke Države

U Sjedinjenim Američkim Državama Federalni ured za zatvore omogućuje zatvorenicima polaganje raznovrsnih tečaja tijekom izdržavanja zatvorske kazne (Zoukis Consulting Group, 2020). U osnovnom zatvorskom obrazovanju ponuđen im je osnovni tečaj opismenjivanja za zatvorenike koji ne znaju čitati ni pisati na razini osnovne i srednje škole kako bi se pripremili za GED (Test općeobrazovnog razvoja). S obzirom da nije moguće da dobiju srednjoškolsku diplomu, mogu dobiti GED diplomu koja joj je ekvivalent. Satovi na GED nastavi nalik su onoj u srednjim školama, ali prilagođeni potrebama sudionika. Steći ovu diplomu ukoliko je već nemaju ili srednjoškolsku diplomu obavezan je dio programa popravnog obrazovanja za zatvorenike. Engleski kao drugi jezik posebno je organiziran za govornike španjolskog jezika, a sličan je njihovom standardnog GED programu, ali se fokusira na pomoć zatvorenicima da postanu vješti u engleskom. Ukoliko su zatvorenici roditelji, najčešće ih se potiče da sudjeluju u roditeljskim tečajevima. Ti im tečajevi pomažu da ostanu u bliskom kontaktu sa svojim obiteljima i ojačaju roditeljske veze, ali isto tako i da unaprijede svoje roditeljske vještine. Osim GED nastave, zatvori nude i nastavu kontinuiranog obrazovanja odraslih kako bi se mogli upoznati s različitim vještinama poput osnova matematike, knjigovodstva, prodaje automobila, španjolskog jezika i brojnim drugim (Zoukis Consulting Group, 2020).

Prema podacima iz Izvještaja o visokom obrazovanju provedenom u zavorima tijekom školske godine 2020. i 2021 (Gaskill i sur., 2023) državne dvogodišnje visokoškolske ustanove uglavnom pružaju zatvorenicima priliku da sudjeluju u visokoškolskom obrazovanju. Osim samog obrazovanja, zatvorenici imaju priliku i poboljšavati svoje znanje i u drugim poljima korištenjem akademske knjižnice, računalne učionice, dvorane za učenje, pomoćnike u nastavi i drugo (Gaskill i sur., 2023). Prema meta analizi prethodnih istraživanja na temu povezanosti pohađanja obrazovanja i smanjenja recidivizma u Sjedinjenim Američkim Državama, utvrđena je veća mogućnost zaposlenja te bolje znanje matematike i

čitanja kod zatvorenika koji su pohađali obrazovne programe tijekom odsluženja zatvorske kazne. Tako je utvrđeno da zatvorenici koji su pohađali obrazovne programe tijekom odsluživanja kazne lakše pronalaze posao i u manjoj mjeri recidiviraju. Recidiv je bio 43% posto manji nego kod onih koji nisu pohađali obrazovne programe, a 13% više ih je dobivalo poslove nakon izlaska iz zatvora (Davis i sur., 2013).

4. Istraživanja provedbe obrazovnih aktivnosti u zatvorskim sustavima

U ovom su poglavlju opisana istraživanja koja pokazuju kako obrazovne aktivnosti u zatvoru utječu na rehabilitaciju zatvorenika, recidivizam, važnost e-učenja ali i iskustva i motivaciju samih zatvorenika. Neka od istraživanja bila su prevedena u obliku intervjua, dok je većina usmjerena na prikupljene podatke koji ukazuju kako se sudjelovanjem u obrazovnim aktivnostima penalnih ustanova smanjuje postotak recidivizma.

Greenberg i sur. (2003) proveli su istraživanje u kojem su utvrdili da jedna od najvažnijih motivacija za rad i sudjelovanje u obrazovanju dolazi kada se počne približavati njihov rok izlaska iz zatvora. Postaju svjesni da reintegracija u društvo neće biti toliko laka ukoliko nemaju srednjoškolsku diplomu ili vještine za neki posao. S obzirom da su razgovori vođeni i s nekim poslodavcima, zaključeno je da će se prije zaposliti oni zatvorenici koji su prošli neku vrstu edukacije i treninga tijekom izdržavanja kazne.

Andel (2020) je provela istraživanje o iskustvu zatvorenika o obrazovanju u penološkim ustanovama u kojem su sudjelovala dva zatvorenika čiji se stavovi o obrazovanju uvelike razlikuju. Ispitanik čija je kazna bila kraća smatrao je da je formalno obrazovanje u zatvoru nepotrebno te da su obrazovni radnici nemotivirani za rad te imaju manjak autoriteta. Također smatra da su postojeći programi zastarjeli i da se usmjeravaju samo na teoriju umjesto na praksu. Drugi ispitanik zatvorenik sudjelovao je u formalnom obrazovanju u zatvoru; za konobara i tečaj joge. Teorijski dio nastave za konobara bio je prema njemu dobro organiziran, ali praktičnu su nastavu održavali u učionici umjesto u ugostiteljskom objektu. Materijali za rad im nisu bili dostupni, već su sami tijekom predavanja vodili bilješke. Tečaj joge mu je pomogao da se bolje osjeća, a nastavnike je u oba slučaja smatrao kompetentnima.

Vukalović (2020) je provela kvalitativno istraživanje s četvoricom bivših zatvorenika o obrazovanju u zatvoru te njihovoj motivaciji i stavovima o kvaliteti provođenja obrazovanja u zatvoru. Način ispitivanja bili su polustrukturirani intervjui, a trojica ispitanika su bili oni s dužim zatvorskim kaznama. Pitanja koja im je postavljala bila su vezana za opće informacije o zatvorskom obrazovanju, motivaciju za uključenje u obrazovne programe, korisnosti obrazovanja u zatvoru, didaktičko-metodičkim odrednicama nastavnog procesa, odgojno-obrazovnoj klimi i preporukama i primjedbama za unaprijeđenje obrazovanja u penalnim ustanovama. Ispitanici tvrde da im je obrazovanje u zatvoru pomoglo skratiti vrijeme, kvalitetnije ga provesti i u radu na njima samima. Većina tvrdi da im nikakve pogodnosti u

zatvoru nisu bile dostupne zbog sudjelovanja u obrazovanju iako bi po njihovom mišljenju trebale biti dostupne. Dvojica ispitanika kod sebe primjećuju napredak u vokabularu i drugačiji pogled na svijet, a predavanja smatraju prilagođena njihovim potrebama (Vukalović, 2020). Ovim istraživanjem je utvrđeno da obrazovanje u zatvoru može i dalje napredovati. Potrebno je više poticati motivaciju zatvorenika, a pravila trebaju biti jednaka za svih. Učenjem se osiguravaju bolji međuljudski odnosi među njima, ali i uspostavljanje novih i lakša prilagodba nakon izlaska iz zatvora. Potrebno je uložiti i više truda u pronalazak kvalificiranih nastavnika, više prakse, kvalitetnog materijala i lakši pristup visokom obrazovanju (Vukalović, 2020).

Odgojno-obrazovni rad s odraslim osobama u penalnim ustanovama istraživala je i Kranjčević (2014). U svom je istraživanju podijelila zatvorenike na dvije skupine; starije i mlađe. Mlađi zatvorenici i oni sa višim stupnjem obrazovanja vrednuju obrazovanje kao nešto vrijedno, dok stariji, a pogotovo oni s nižim stupnjevima obrazovanja slabije prepoznaju obrazovne potrebe. Srednjoškolsko obrazovanje obje skupine smatraju vrijednim, dok mlađi sudionici prihvaćaju više mogućnosti obrazovanja u zatvoru jer pred sobom imaju više vremena za obrazovanje i rad nakon izlaska iz zatvora. Kako bi se lakše snašli nakon izlaska iz zatvora, preporučuje se da se pogotovo onima s najnižim stupnjem obrazovanja ukaže važnost na to koliko obrazovanjem poboljšavaju svoje socijalne, osobne i poslovne mogućnosti. Volju zatvorenika za sudjelovanjem na tečajevima trebalo bi uvijek u potpunosti iskoristiti kako bi se društvo u cjelini poboljšalo, te unaprijediti cjeloživotno obrazovanje i općenito odgojno-obrazovni sustav u zatvorima (Kranjčević, 2014).

Maloić i sur. (2015) istraživali su značaj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava u prevenciji kriminalnog povrata. Kako bi se dodatno pridonijelo rehabilitaciji počinitelja kaznenih djela došlo je do suradnje između zatvorskog i probacijskog sustava. U Hrvatskoj je cilj zatvorskog sustava da svojim programima omoguće integraciju zatvorenika natrag u društvo. Omogućeno im je održavanje kontakta s vanjskim svijetom; obitelji i prijateljima, prebačaj u poluotvorene i otvorene ustanove, mogućnosti izlaska i uvjetnog otpuštanja. Tijekom izvršavanja kazne zatvora zatvorenicima su dostupni programi nastavka obrazovanja, stjecanja radnih vještina i kvalifikacija. Također postoje i posebni tretmanski programi vezani za ovisnosti, seksualne delikte, ali i za unaprjeđenje roditeljskih vještina. Kako bi dodatno povećali vjerojatnost integracije i rehabilitacije pristup zatvorenicima i programima je individualiziran (Maloić i sur., 2015). Suradnja rehabilitacijskih programa zatvorskog sustava

i probacijske službe doprinijeti će smanjenju recidivizma i kriminaliteta. Iako je suradnja uspostavljena, i dalje ima prostora za napredak; zajedničkim radom treba ciljati na uspostavljanje što boljih programa za učinkovitiju reintegraciju počinitelja; traženje novih prilika za zaposlenje onima koji su izvršili zatvorsku kaznu i stvaranje zajedničkih programa kako bi se smanjila stopa kriminaliteta i recidivizma (Maloić i sur., 2015).

Becker-Pestka (2022) proučavala je e-učenje za zatvorenike iz Švedske, Norveške, Poljske, Finske i Njemačke. E-učenje je aktualan oblik obrazovanja i stručnog osposobljavanja, a omogućuje zatvorenicima napredak u obrazovanju, ali od njih očekuje samodisciplinu i autonomiju. Prema ovom istraživanju, e-učenje postaje alat za sprječavanje isključenosti i daje podršku zatvorenicima i zatvorskom osoblju u procesu odgojnih aktivnosti. Također im daje priliku za povratak ili početak rada, nastavljajući školovanje, bolji obiteljski život u skladu s društvenim principima koja ih očekuju nakon izlaska iz zatvora. Prednosti e-učenja su široka dostupnost za sve zatvorenike, usklađenost sustava s općeobrazovnim nacionalnim sustavom te individualizaciju. Mana e-učenja je to što upotrebljava relativno jednostavna rješenja (Becker-Pestka, 2022)

Istraživanje koje su proveli Tønseth i Bergsland (2019) u Norveškoj imalo je svrhu saznati postoji li velika važnost u obrazovanju u zatvoru i kako ono utječe na život bivših zatvorenika. Intervjui koje su proveli pokazali su da je sudjelovanje u obrazovanju u zatvoru pridonijelo društvenim dobrobitima, samoodređenju i odgovornostima te omogućilo bivšim zatvorenicima da imaju osjećaj savladavanja važne materije. Dobili su motivaciju za daljnje studije, promijenili su svoje stavove te dobili osobnu snagu da naprave nešto za sebe i zajednicu. Istraživanjem se pokazalo da učenje u zatvoru ima veliki potencijal za transformaciju, rehabilitaciju i promjenu (Tønseth i Bergsland, 2019).

Saylor i Gaes (1987) su skupljali podatke od preko 7.000 prijestupnika kako bi ustanovili postoji li veza između osposobljavanja zatvorenika kroz sudjelovanje u industrijskom radu i strukovnoj obuci i recidivizma. Također su procjenjivali i ishode koji je rad i naobrazba imala na ponašanje u zatvoru. Prema njihovom istraživanju bivši zatvorenici koji su sudjelovali u radu i stručnim usavršavanjima bili su zaposleni godinu dana nakon izlaska iz zatvora u usporedbi s onima koji nisu sudjelovali u istraživanju. Također bilo je manje recidivizma kod sudionika istraživanja (Saylor i Gaes, 1987).

Callan i Gardner (2007) su proveli istraživanje u zatvorskom sustavu Australije kako bi vidjeli je li manje vjerojatno da će se zatvorenici koji su pohađali programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (VET) po izlasku vratiti u zatvor. Unatoč financijskim i ograničenjima resursa dokazali su da zatvorenici koji su sudjelovali u VET-u imaju manju šansu za recidivizam. Istraživanjem je utvrđeno da se 32% zatvorenika koji nisu pohađali obrazovne programe vratilo u zatvor dvije godine nakon izlaska, ali samo 23% zatvorenika koji su pohađali nastavu su recidivirali tijekom istog vremenskog razdoblja (Callan i Gardner, 2007).

Cilj istraživanja koje su proveli Sedgley i sur. (2007). bio je vidjeti utječe li obrazovanje i sudjelovanje u radnim zadacima tijekom održavanja zatvorske kazne, na recidivizam zatvorenika. Prema njima utjecaj na smanjenje recidivizma bio je vidljiv po tome da su 24% zatvorenika koji su radili u kuhinji i praonici bili manje skloni recidivizmu kao i 33% zatvorenika koji su sudjelovali u obrazovnim programima zatvora. Istraživanjem je utvrđeno da su obrazovanje i rad važan preduvjet za resocijalizaciju i povratak u društvo te kako će im omogućiti lakši pronalazak i zadržavanje posla nakon odslužene kazne (Sedgley i sur., 2007).

Hall (2015) je prikupljao podatke istraživanja napravljenih između 1995. i 2010. koji proučavaju koliko obrazovni programi utječu na recidivizam. Prema rezultatima prikupljenih istraživanja vidljiv je utjecaj obrazovanja na recidivizam i zaposlenje nakon izlaska iz zatvora. Veliki postotak zatvorenika koji su sudjelovali u obrazovnim aktivnostima nisu recidivirali nakon otpuštanja, a ti postotci se također povećavaju ovisno o razini obrazovanja koju su završili. Najmanji postotak recidiva je bio kod zatvorenika sa završenim visokim obrazovanjem, a najveći kod onih koji nisu sudjelovali u nikakvoj izobrazbi tijekom odsluživanja kazne (Hall, 2015).

5. Zaključak

Cjeloživotno učenje je učenje koje doprinosi napretku znanja, vještina i kompetencija pojedinca radi njegovog osobnog i profesionalnog napretka. Penološka andragogija disciplina je andragogije koja proučava obrazovne aktivnosti u zatvoru. Ključni zadatak zatvora je rehabilitacija ljudi koji su počinili kaznena djela kako bi njihov povratak u vanjski svijet bio lakši te kako bi cjelokupno društvo napredovalo. Kako bi obrazovanje u zatvoru uspješno djelovalo na resocijalizaciju zatvorenika treba biti individualizirano. U Republici Hrvatskoj zatvorenicima su ponuđeni brojni obrazovni programi; osnovnoškolski, srednjoškolski, prekvalifikacije, osposobljavanja, usavršavanja, ali i visoko obrazovanje ukoliko će sami snositi troškove. Također su im dostupni programi i tečajevi koji imaju ulogu smanjenja recidivizma.

U ovom radu istaknute su i neke najvažnije odredbe inozemnih zakona o obrazovanju zatvorenika: Standardna minimalna pravila, Europska zatvorska pravila i Preporuke Vijeća Europe. Iako u Hrvatskoj postoji vrlo malo literature koja upućuje koliko je obrazovanje u zatvorima uspješno i koliki utjecaj ima na rehabilitaciju, u inozemstvu postoje brojnija istraživanja. Prema onima opisanima u ovom radu sa sigurnošću možemo zaključiti kako obrazovne aktivnosti koje pridonose osobnom razvoju zatvorenika, njihovim vještinama, kompetencijama, stvaranju pozitivnih radnih navika uvelike pridonose njihovoj rehabilitaciji i smanjenju recidivizma iako još uvijek ima mjesta za napredak mogućnosti obrazovanja u penalnim ustanovama. Istraživanja o utjecaju obrazovanja u zatvoru ukazuju na značajne pozitivne rezultate koje ti programi i inicijative imaju na pojedince i društvo u cjelini. Naposljetku, važno je napomenuti da je utjecaj obrazovnih aktivnosti na rehabilitaciju zatvorenika vrlo složen proces te ovisi o brojnim čimbenicima poput individualne motivacije zatvorenika, resursa penalnih ustanova te kvalitete ponuđenog obrazovanja.

6. Literatura

- Andonov, A. (2013). Primjena pojedinih odredaba zakona o izvršavanju kazne zatvora. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 20 (1), 101-118.
- Anđel, L. (2020). Iskustvo obrazovanja u penološkoj ustanovi, Diplomski rad, Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:276965>
- Babić, V., Josipović, M., i Tomašević, G. (2006). Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 685-743.
- Balajić, J., i Batarelo Kokić, I. (2022). Povezanost motivacije za obrazovanje i zadovoljstva nastavom polaznika programa obrazovanja odraslih. U Žiljak, T., Rajić, V., Koludrović, M., Kušić, S. i Krešić Klaucke, I. *Publikacija (zbornik tekstova, sažetaka i radova) sa Stručno-znanstvene konferencije post-krizno obrazovanje odraslih*. (str. 9-16). Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.
- Batarelo, I. (2007). Obrazovanje nastavnika za poučavanje temeljeno na kompetencijama. U: Previšić, V., Šoljan, N. N. , Hrvatić, N. (ur) *Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (str. 16-27). Zagreb: Hrvatsko pedagogijsko društvo.
- Becker-Pestka, D. (2017). Prison education in Poland: Specifics and challenges. *Problems of Education in the 21st Century*, 75(2), 123-135.
- Becker-Pestka, D. (2022). E-learning for Prisoners. Experience from Sweden, Norway, Poland, Finland and Germany. *International Journal of Research in E-Learning*, 8(1), 1-24. <https://doi.org/10.31261/IJREL.2022.8.1.09>
- Callan, V., i Gardner, J. (2007): *The role of VET in recidivism in Australia*. Australian Government, National Centre for Vocational Education Research
- Council of Europe (2006) European Prison Rules. Council of Europe. Dostupno na: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>
- Cramard, O., i McLoughlin, K. (2011). The long development of prison libraries in France. *Library Trends*, 59(3), 544-562.
- Davis, L.M., Bozick, R., Steele, J.L., Saunders, J., i Miles, J.N.V. (2013). *Evaluating the Effectiveness of Correctional Education: A Meta-Analysis of Programs That Provide Education to Incarcerated Adults*. CA: RAND Corporation. Dostupno na: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR266.html.
- European Prison Observatory (2014a). *Prison conditions in France*. European Prison Observatory Dostupno na: http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=15:prison-conditions-in-france&catid=13:documents&Itemid=119

- European Prison Observatory (2014b). Prison conditions in United Kingdom. European Prison Observatory. Dostupno na: http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=19:prison-conditions-in-united-kingdom&catid=13:documents&Itemid=128
- Europris (2019). *Review of European Prison Education Policy and CoE Recommendation (89) 12 on Education in Prison*. Europris. Dostupno na: <https://www.europris.org/news/report-review-of-european-prison-education-policy-and-council-of-europe-recommendation-89-12-on-education-in-prison/>
- Europris (2020). *Technological Developments on Education of Inmates in Spanish Prisons*. Europris. Dostupno na: <https://www.europris.org/wp-content/uploads/2020/10/ICT-Workshop-presentation-Carlos-Fernandez-18092020.pdf>
- Gaskill, S., Gould, M.R., Price, V., Castro, E.L., i Lerman, A.E. (2023). *The landscape of higher education in prison, 2020-2021*. Alliance for Higher Education in Prison. Dostupno na: <http://higheredinprison.org>
- Greenberg, E., Dunleavy, E., i Kutner, M. (2008). Literacy Behind Bars: Results From the 2003 National Assessment of Adult Literacy Prison Survey, *The Journal for Vocational Special Needs Education*, 13, 27-34.
- Hall, L. L. (2015). Correctional Education and Recidivism: Toward a Tool for Reduction. *Journal of Correctional Education*, 66(2), 4–29.
- Jovanić, G., i Petrović, V. (2017). Potrebe, praksa i efektivnost obrazovanja i profesionalnog osposobljavanja osuđenih. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 16(2), 199–221.
- Jukić, R., i Sabljo, M. (2017). Penološka andragogija–zatvorski tretman i mogućnosti resocijalizacije zatvorenika. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 21(1-2), 27-36.,
- King, J. (2019). *Review of European Prison Education Policy and Council of Europe Recommendation (89) 12 on Education in Prison*. Scotland, United Kingdom: EuroPris
- Knowles, M. S., Holton, E., i Swanson, R. (2005). *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development (6th)*. Elsevier.
- Kranjčević, V. (2014). *Odgojno - obrazovni rad s odraslim osobama u penalnim ustanovama* (Diplomski rad). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Lunde, K. (2004). *Research-based evaluation of education in Norwegian prisons*. The County Governer of Hordaland. Dostupno na: https://www.epea.org/wp-content/uploads/041102_Prison_Education_in_Norway.pdf

- Macanović, N., i Nadarević, D. (2014). *Penološka andragogija*. Europski defendologija centar
- Maloić, S., Rajić, S. i Mažar, A. (2015). Značaj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava u prevenciji kriminalnog povrata. *Kriminologija & socijalna integracija*, 23 (1), 129-156.
- Manger, T., Eikeland, O. J., i Asbjørnsen, A. (2019). Why do not more prisoners participate in adult education? An analysis of barriers to education in Norwegian prisons. *International Review of Education / Internationale Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale de l'Education*, 65(5), 711–733.
- Matijević, M. (2011). Andragogija i andragozi u Hrvatskoj 2011. godine. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 15(2) 1/2.
- Matković, T., i Jaklin, K. (2021). Pokazatelji sudjelovanja u obrazovanju odraslih u RH: nalazi recentnih europskih istraživanja. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 25(1-2), 39-66.
- Ministarstvo pravosuđa (2018). *Priručnik za zatvorenike*. Ministarstvo pravosuđa: uprava za zatvorski sustav i probaciju.
- Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022). *Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2021. godinu*. Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske.
- Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske (2015). *Standarda minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Mandelina pravila)*. Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske.
- Ministry of Justice (2022). *Prison Education Statistics and Accredited Programmes in custody April 2021 to March 2022*. UK Ministry of Justice.
- Narodne novine (14/2021). *Zakon o izvršavanju kazne zatvora*. Narodne novine. 14/21. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/179/Zakon-o-izvr%C5%A1avanju-kazne-zatvora>
- Narodne novine. (123/2021). *Pravilnik o tretmanu zatvorenika*. Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_11_123_2109.html
- Narodne novine (144/2021). *Zakon o obrazovanju odraslih*. Narodne novine. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_12_144_2460.html
- Norden (2005). *Nordic Prison Education*. Dostupno na: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701860/FULLTEXT01.pdf>
- Novek, E. (2019). Making meaning: Reflections on the act of teaching in prison. *Review of Communication*, 19(1), 55-68. <https://doi.org/10.1080/15358593.2018.1554824>

- Ogrizović, M. (1956). *Osnovi penološke andragogije*. Izdanje Škole DDUP NRH.
- Penološka andragogija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47460>
- Saylor, W. G., i Gaes, G. G. (1997). Training inmates through industrial work participation and vocational and apprenticeship instruction. *Corrections management quarterly*, 1(2), 32-43.
- Sedgley, N. H., Scott, C. E., Williams, N. A., i Derrick, F. W. (2010). Prison's Dilemma: Do Education and Jobs Programmes Affect Recidivism? *Economica*, 77(307), 497–517. Spanish Prison System (2005). Comisión Nacional de Actividades Espaciales. Dostupno na: <http://vip.dedi.velay.greta.fr/sites/default/files/vip/Spanish%20prison%20system.pdf>
- Szifris, K., Fox, C., i Bradbury, A. (2018). A Realist Model of Prison Education, Growth, and Desistance: A New Theory. *Journal of Prison Education and Reentry*, 5(1), 41-62.
- The Learning Centre (2012). *Prison education: Mapping of key data Annex 6 - Case study: The Learning Centre, Sweden*. Dostupno na: https://publications.europa.eu/resource/ellar/9351a6b1-cb4e-46d9-9e2a-ddefc58e43e4.0001.01/DOC_1
- Tønseth, C., i Bergsland, R. (2019). Prison education in Norway—The importance for work and life after release. *Cogent Education*, 6(1), 1628408. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2019.1628408>
- UK Parliament (2022). Not just another brick in the wall: why prisoners need an education to climb the ladder of opportunity. Dostupno na: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5803/cmselect/cmeduc/56/report.html#:~:text=Research%20by%20the%20Ministry%20of,year%20reoffending%20rate%20of%2040.1%25>.
- Vacca, J. S. (2004). Educated prisoners are less likely to return to prison. *Journal of Correctional Education*, 297-305.
- Vekić, M. (2015). Obrazovanje u novome ruhu: cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih. *Hrvatski jezik*, 2(3), 5-14.
- Vukalović, A. (2020). Obrazovanje u zatvoru - iskustva bivših zatvorenika (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
- Zoukis Consulting Group (2020). Education programs for Prisoners. Dostupno na: <https://federalcriminaldefenseattorney.com/prison-life/prison-education-programs/#h-an-overview-of-prison-education-programs>

SAŽETAK

Svrha ovog završnog rada je proučiti kako obrazovanje u zatvoru utječe na rehabilitaciju zatvorenika. Obrazovanje je jedno od ključnih aspekata koje ljudima omogućuje napredak u svim poljima života. U zatvorima, obrazovne aktivnosti potiču uspješniju rehabilitaciju i omogućuju resocijalizaciju. Reintegracija i rehabilitacija pomažu zatvorenicima da se nakon izlaska iz penalnih ustanova lakše prilagode i pridonose društvu. Zatvorenici koji sudjeluju u obrazovnim programima imaju veće izgleda za zapošljavanje nakon izlaska iz zatvora i reintegriranje u zajednicu. Obrazovanjem se pružaju prilike za stjecanje znanja, vještina i kompetencija te za prepoznavanje vlastitih potencijala i postizanje pozitivnih promjena u životu. U Hrvatskoj i brojnim drugim zemljama omogućene su obrazovne aktivnosti u zatvoru prema brojnim zakonskim okvirima. Prema istraživanjima opisanima u ovom radu zasigurno možemo zaključiti kako obrazovne aktivnosti uspješno utječu na rehabilitaciju zatvorenika, lakše pronalaženje posla nakon izdržavanja kazne te na smanjenje recidivizma. Uz pomoć daljnjih istraživanja i ulaganja u obrazovne aktivnosti u zatvoru može se osigurati da inicijativa obrazovanja ostvaruje svoj potencijal u stvaranju pozitivnih društvenih promjena i osnaživanju bivših zatvorenika za lakši povratak u društvo.

Ključne riječi: penološka andragogija, zatvorske obrazovne aktivnosti, rehabilitacija, recidivizam

ABSTRACT

The purpose of this bachelor's thesis is to study how education in prison affects the rehabilitation of prisoners. Education is one of the key aspects that enables people to progress in all areas of life. In prisons, educational activities encourage more successful rehabilitation and enable resocialization. Reintegration and rehabilitation help prisoners to adapt more easily and contribute to society after leaving penal institutions. Prisoners who participate in educational programs have better prospects for employment after release from prison and better chances for reintegration into the community. Education provides opportunities to acquire knowledge, skills and competences and to recognize one's own potential and achieve positive changes in life. In Croatia and many other countries, educational activities are enabled in prisons according to numerous legal frameworks. According to the research described in this paper, we can certainly conclude that educational activities have a successful effect on the rehabilitation of prisoners, easier employment after serving the sentence, and reduction of recidivism. With the help of further research and investment in educational activities in prison, it can be ensured that the education initiative realizes its potential in creating positive social changes and empowering ex-prisoners for an easier return to society.

Keywords: penological andragogy, prison educational activities, rehabilitation, recidivism

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Stella Dežulović, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja prvostupnice pedagogije i engleskog jezika, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 14.9.2023.

Potpis

OBRAZAC I.P.**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENT/ICA	Stella Dežulović
NASLOV RADA	Utjecaj obrazovnih aktivnosti u rehabilitaciji zatvorenika
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Pedagogija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	-
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić 2. prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić 3. izv. prof. dr. sc. Ines Blažević

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Potpis

